

Sémi nyelvészet

3. házi feladat

(Határidő: 2014. 09. 30.)

Milyen nyelven beszélhetett Dávid király?

Mottó:

“Can a Hebrew Grammar be compiled solely on the basis of an unvocalized Text? One who wishes to be ‘free of the bonds of Masorah’ and to build a complete grammatical description of Biblical Hebrew on the basis of the text as given in the consonants alone (without the pointing) in the books of the Hebrew Bible, assuming that in this way he will be able to describe the language in its ‘original’ form, meaning its form ‘before the Masorah’ – such a person is indulging in fantasy.” (Ben-Hayyim, *A Grammar of Samaritan Hebrew*, 2000, p. 4.)

A többi (nyugati) sémi nyelvhez hasonlóan, a héberben is van *suffixragozás*, amelyet a bibliai héber nyelv tanak *perfectumnak*, a modern izraeli nyelv nyelvtanai pedig múlt időnek neveznek. A Héber Biblia ókori szövegéből a következő paradigmát állíthatjuk össze:

	Sing.		Plur.	
1	PQDTY	פִּקְדַּתִּי	PQDNW	פִּקְדָּנִי
2m.	PQDT	פִּקְדַּתְךָ	PQDTM	פִּקְדָּתְךָ
2f.	PQDT	פִּקְדַּתְּךָ	PQDTN	פִּקְדָּתְךָ
3m.	PQD	פִּקְדְּךָ	PQDW	פִּקְדָּךָ
3f.	PQDH	פִּקְדֶּךָ	PQDW	פִּקְדָּךָ

A kiskapitális betűtípus használatával azt jelzem, hogy az adatok az *írásképre*, nem pedig a (kiejtett) *nyelvre* vonatkoznak. Nyelvi szempontból erősen hiányosak az adataink: nem csupán a magánhangzókat nem ismerjük, de a mássalhangzók pontos ejtésében sem lehetünk biztosak. Vajon a héber *kof* betűvel írt, latin *q*-val átírt hang „emfatikus” volt-e, és ha igen (valószínűleg igen), akkor pontosan miben is állt az „emfatikussága” (faringalizációban, velarizációban vagy másban)? Ugye jól sejtjük, hogy a *y*, *w* és *h* (*jod*, *vav* és *hé*) betűk *mater lectionis*ként szolgáltak, azaz nem mássalhangzót jelöltek, hanem magánhangzóra utaltak?

Ellentétben számos ókori nyelvvel, a héber esetén fennmaradt bizonyos *kiejtési hagyomány*, amelyből tudjuk (vagy tudni véljük) a fenti betűk kiejtését. A koraközépkori *tiberiási maszórát* követve, a kezdő bibliai héber tanuló a következő paradigmát sajátítja el:

	Sing.		Plur.	
1	<i>pā'qadtî</i>	פִּקְדַּתִּי	<i>pā'qadnû</i>	פִּקְדָּנִי
2m.	<i>pā'qadtā</i>	פִּקְדַּתְךָ	<i>pəqad'tem</i>	פִּקְדָּתְךָ
2f.	<i>pā'qadt</i>	פִּקְדַּתְּךָ	<i>pəqad'ten</i>	פִּקְדָּתְךָ
3m.	<i>pā'qad</i>	פִּקְדְּךָ	<i>pāq(ə)'dû</i>	פִּקְדָּךָ
3f.	<i>pāq(ə)'dâ</i>	פִּקְדֶּךָ	<i>pāq(ə)'dû</i>	פִּקְדָּךָ

A ' jel a hangsúlyos szótag előtt áll. A hallgató és tanára a *q*-ként átírt *kof* betűt nagy valószínűséggel [k]-nak fogja ejteni, bár elhangzik, hogy „nem úgy kellene”. A nagyon rövid, rövid, hosszú és nagyon hosszú magánhangzók közötti különbségtétel a gyakorlatban szintén oktatótól és diáktól függ.

Ezzel szemben, az a hallgató, aki modern héber órára ül be, a következőt tanulja (az *a* betűvel a rövid [á] hangot jelölöm, a felette – és az *u* felett – kitett ékezet pedig a hangsúlyt jelöli, nem nyúlást):

	Sing.		Plur.	
1	<i>pakádti</i>	פקדתי	<i>pakádnú</i>	פקדנו
2m.	<i>pakádtá</i>	פקדת	<i>pakádtém</i>	פקדתם
2f.	<i>pakád(e)t</i>	פקדת	<i>pakádtén</i>	פקדתן
3m.	<i>pakád</i>	פקד	<i>pakdú</i>	פקדו
3f.	<i>pakdá</i>	פקדה	<i>pakdú</i>	פקדו

Aki egy askenázi zsinagógába látogat, és az ottani kiejtés alapján rekonstruálja a paradigmát, az a következő eredményre jut:

	Sing.		Plur.	
1	<i>po'qadti</i>	פקדתי	<i>po'qadnu</i>	פקדנו
2m.	<i>po'qadto</i>	פקדת	<i>pəqad'tem</i>	פקדתם
2f.	<i>po'qadt</i>	פקדת	<i>pəqad'ten</i>	פקדתן
3m.	<i>po'qad</i>	פקד	<i>poq'du</i>	פקדו
3f.	<i>poq'do</i>	פקדה	<i>poq'du</i>	פקדו

Ezzel szemben, *Ze'ev Ben-Hayyim*, a szamaritánus közösség kutatója, így foglalja össze a szamaritánus tóraolvasási hagyományt (itt az *ā* betű egy [á] és [o] közötti, talán a palóc [á]-hoz közeli hangot, az *ā*: pedig ennek a hosszú párját jelöli):

	Sing.		Plur.	
1	<i>fā:qādti</i>	פקדתי	<i>fā:qādnú</i>	פקדנו
2m.	<i>fā:qādtā</i>	פקדת	<i>fā:qādtimma</i>	פקדתם
2f.	<i>fā:qādti</i>	פקדת	<i>fā:qādtən</i>	פקדתן
3m.	<i>fā:qād</i>	פקד	<i>fā:qā:du</i>	פקדו
3f.	<i>fā:qā:dā/a</i>	פקדה	<i>fā:qā:du</i>	פקדו

A szamaritánusok kb. a hellenisztikus-római kor óta a (rabbinikus) zsidóságtól különálló irányzatot képviselnek. Bár ugyanabból a mássalhangzós szövegből indulnak ki, ők – a fentebb említett kiejtési hagyományokkal ellentétben – nem tekintik mérvadónak a tiberiási maszórát. A szamaritánusok saját vokalizációs jeleket fejlesztettek ki a középkor során. (A szamaritánus Pentateuchus és a maszoréták által kanonizált Tóra közötti helyenkénti szövegbeli eltérések nem érintik a fenti paradigmát.)

Feladat:

Ezen adatok alapján mit tud (vagy mit nem tud) mondani arra vonatkozóan, hogy „milyen nyelven beszélt” (milyen szuffixragozási paradigmát használt) Dávid király az i.e. 10. században? Mi lehetett az a kiejtés, amelyből a fenti kiejtési hagyományok kialakulhattak?

Nem várok tökéletesen végigvitt, határozott eredményre vezető megoldást, inkább a megfigyelések összefoglalását és egy „spekuláció” első lépéseit, a fenti adatok alapján. Hivatkozzon a *Beyond Babel* könyvben eddig olvasott fejezetekre is. Külön értékelem, ha egyéb sémi (például arab vagy arámi) ismereteit is felhasználja. Gondolatmenetét kb. fél oldal (kb. két bekezdés) terjedelemben várom.

Hivatkozás: Ze'ev Ben-Hayyim, *A Grammar of Samaritan Hebrew: Based on the Recitation of...* (Hebrew University Magnes Press, Jerusalem and Eisenbrauns, Winona Lake, Indiana, 2000).